

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Canonem Sacrificii Missae, Vti & reliquas eiusdem
Partes Brevis Ac Lvcvlenta, & ad pietatem vtilis Expositio**

Veken, Frans van der

Coloniae, 1644

Capvt II. De Praefatione

urn:nbn:de:hbz:466:1-9878

ses: nouit enim omnia ab eo spiritu veritatis simul & charitatis dictata, cui se suaque omnia securè committere queat.

C A P V T II.

De Prefatione.

Sapienter æquè ac piè S. Gregorius a: *Tantò Deus ab hominibus digniùs honorandus est, quantò pro hominibus, & indigna suscepit.* Iure igitur Ecclesia, quo magis in hoc Sacrificio ad Dominicæ passionis commemorationem appropinquat, eò impensiùs diuinas laudes sibi celebrandas proponit: aduocatis etiam in earum societatem cœlestibus spiritibus, & infantium atque lactentium linguis ad eloquentiam excitatis. Vt sic scandalum Crucis euacuetur per gloriam, &

C 4 in
a *Hom. 6. in Euang.*

insanæ Saluatorem blasphemantium
voces immortalium æquè atque mor-
taliū hymnis obruantur. Quia au-
tem hæc Dei laudes Sacerdos prolo-
quitur ante Canonem, ea Missæ pars
Præfatio dici consuevit. De cuius an-
tiquitate ab ipsis Apostolorum tempo-
ribus petita videri poterunt Bellarmi-
nus & Scorza: Nos ad alia, quæ no-
stro instituto magis conueniunt, gra-
dum faciamus.

§. I.

De prima parte Præfationis.

INITIO Sacerdos manus hinc inde ex-
tensas, omnesque cum ijs sæculares
curas super altari deponit: quippe qui
iam magis quàm antè soli Deo vacare,
cœlestibusq; mysterijs debeat totus ef-
se intentus. Hinc etiam populum salu-
taturus, haud se pro more ad eundem
conuertit, sed deinceps vsque ad Com-
munionem peractam, in medio altaris,

ar-

arbitrio solo Deo, & quem sæpius respicit Crucifixo, quod agendum est, agit. Salutatur autem populum consuetâ formulâ, de qua egimus cap. 1. §. 3. Resalutat Sacerdotem populus consuetâ item formulâ, *Et cum spiritu tuo*. Inquam, cum alibi in hoc Sacrificio, tum hîc præcipuè quadrat, quod acutè ab Alberto obseruatum plures recensent, non reddi à populo salutem paribus verbis, quibus eam accepit, (sic enim, *Et Dominus tecum*, respondendum foret) sed dici, *Et cum spiritu tuo*: ut insinuet populus Sacerdotem à se estimari, non instar alicuius de numero cæterorum mortalium, sed veluti quempiam ex cœlestium spirituum familia, iuxta illud Malachiæ b: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, quia Angelus Domini exercituum est*. De quo huius responsionis literalis sensu quicquid fuerit, aptè profectò ad mores, eâ auditâ, tacitus se monebit Sacerdos.

C 5

vt

Tract. 2. de Miss. c. 2. lit. F. b Malach. 1.

vt iam saltem, quando in laudando colendoque Numine beatorum Spirituum socius est futurus, corporeæ molis & sollicitudinis oblitus, pænè totus sit spiritus, verè scilicet, vt D. Paulus loquitur *a, spiritalis*, quo sic puriùs sanctiùsq; Deo deseruiat, qui quantus est, Spiritus est, ideoq; spirituales sui cultores & ministros amat.

Hortatur deinde Sacerdos sese equè ac populum, vt *sursum* attollantur *corda*: sanctis scilicet cogitationibus & affectibus: hæ enim sunt alæ, quibus cor humanum terram fugiens, cœlum petat, cœloque excelsiorem artificem eius. Quæ sollemnis exhortatio non est nouellæ institutionis, sed manauit è disciplina Apostolorum: quam S. Iacobus, quam D. Marcus, quam deinde alij suis in Liturgijs posuerunt: cuius apud antiquissimos Patres sæpiùs mentio celebratur: ob quam augustum Missæ Sacrificium

my-

a 1. Cor. 2. & 3.

mystica & sursum ferentia Sacra aliquando nominarunt. Verùm ne corde in sublime euecto, fortè non sequantur, sed humi repant opera; simul Sacerdos explicat & attollit manus, quibus opera designantur. Quo gestu docemur, non solis cogitationibus, animique desiderijs; sed operibus etiam quærendum DEVM, & in cœlum tendendum. Ita enim hunc ritum interpretatur S. Gregorius in illud Ieremiæ a: *Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum.* Verba eius sunt: *Corda cum manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat: nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor leuat, at manus non leuat.*

Porro populus Sacerdoti ritè momenti obtemperans, *habemus*, inquit, *ad Dominum.* Quæ verba utinam non solis labijs excidant, sed ex corde reuera à terrenis abducto, & cœlestibus

C 6 fo-

a Thren. 3.

fociato procedant! Ne fortè locum habeat illa Anastasij Sinaitæ exprobratio: a *Respondemus, habemus ad Dominum.* *Quid ais? quid agis? Mens ad caduca hæc & mortalia suspensa hæret, pecunijsq; & opibus, & voluptatibus, & litibus forensibus vacat; & dicis, Habemus ad Dominum? Attende, oro, ne fortè non habeas sursum cor ad Dominum: sed deorsum ad Diabolum.* Cæterùm si etiam cum Superis Urbanitatis sunt leges: quis non videat æquissimum esse, ut, quando cœli se inclinant, & ipsum DEI Filium cum supernæ aulæ Principibus ad mortales demittunt; terra sese erigat, tantisq; obuiam hospitis, quia corporibus non licet, animis saltem, extra luteas suas casas, aliquousque procedat?

Sed quid agant humana corda iam in cœlos subuecta? quid ibi primum, quid deinde loquantur? præit sublimium Ductor cordium, dum ante aras

con-

2 *Orat. de sacra Synaxi.*

concinat: *Gratias agamus Domino Deo nostro.* O verbum quod in sublimi discitur, humiliq; ignoratur! In primo statim cœlestium occurfu illa veritas patet a: *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Atque in primis hoc ipsum cordis ad superna rapti beneficium. Neque enim proprio impetu euolare ad Creatorem possumus: quos nempe terrena inhabitatio deprimat, & proprius amor velut innatum quoddam pondus deorsum in nos ipsos & bona nobis cognata familiariaq; inclinat. Sed diuini auxiliij gratiaq; pennis est opus, quibus animus adiutus, b *leuet se supra se, & quæ sursum sunt, quærat; ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt, sapiat, non quæ supra terram.* Ita sæpius ad hoc propositum monet Diuus Augustinus, sed præcipuè de dono perseverantiæ, cap. 13. ideoq; pro illis ipsis

bonis

C 7

pijs

a *Iacob. 1.*

b *Thren. 3.*

pijs cogitationibus ac desiderijs, quibus ad cœlestia conscendimus, hanc gratiarum actionem à Sacerdote imperari contendit, *dignumq; & iustum est* à populo responderi.

§. II.

De media Præfationis parte.

Sacerdos pro illa sola diuinorum beneficiorum parte gratias egisse non contentus, ad cætera omnia eas extendit verbis quæ sequuntur: *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & ubique gratias agere.* Et sanè quid dignius, quàm agnoscere, quæ & quanta à Deo donata sunt nobis: & quidem gratis ex sola eius liberalitate & dono, absque prioribus meritis nostris? Quid æquius, quid iustius, quàm agnitionem hanc in tanti benefactoris laudem aliquo signo profiteri? Hoc autem est *gratias agere:*
quod

a 1. Cor. 2.

quod solum, absque alia usura, pro omnibus suis beneficijs diuina munificentia à creaturis reposcit. Sed nihil etiam æquè nobis *salutare*, vulgata testatur paræmia, qua dici solet: munificentie diuine fontes ingratitude obstrui; copiosius in beneficiorum memores deriuari: *semper* autem id faciendum: tum quia nullum tempus diuinis beneficijs vacuum fuit; tum quia quæ vel vnico conferuntur momento, in se tanta existunt, vt pares nunquam gratias referre possimus, etiamsi tota eas æternitate frequentemus. In ijsdem verò *ubi* occupari oportet: quia cum omnis locus diuinis miserationibus sit plenus, nostra etiam gratitudine debet exundare. *Misericordiâ Domini*, inquit Propheta *a*, plena est terra, & alibi *b*, *Benedicâ Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*. Prætereo luculentissima SS. Patrum in hanc rem testimonia, vnico D. Augustini excepto, quod in-

a Psal. 32. b Psal. 33.

ingenuæ illius gratudinis meminerit, quam etiam in aduersis exhibeamus. Ita enim in hunc versum Dauidicum, a *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam*, ita, inquam, commentatur: *Quid est, tota die? sine intermissione. In prosperis, quia consolaris: in aduersis, quia corrigeris. Antequam essem, quia fecisti: cum essem, quia salutem dedisti: cum peccassem, quia ignouisti: cum conuersus essem, quia adiunxisti: cum perseverassem, quia coronasti.*

Cum autem omnes, tum maxime Legatos deceat, Principem, ad quem mittuntur, dignis titulis compellare: Sacerdos tanquam populi Legatus, hosce DEO accumulatur: *Domine, Sancte Pater, Omnipotens, Aeternus Deus: Quos inter æternitas non solum ad diuinam Maiestatem describendam assumitur: sed etiam ad diuina beneficia pluris æstimanda: quippe quæ non ab-*

hodierno tantum hesternove affectu,
ut inter homines moris est, profici-
santur, sed à charitate, misericordiaq;
æterna. Quod sæpius ad nostram er-
ga DEVM gratitudinem excitandam
inculcat Scriptura, ut apud Ieremiam,
a Charitate perpetuâ dilexi te: & alibi,
b Elegit nos in ipso ante constitutionem
mundi. Quidni igitur hoc etiam no-
mine perpetuas, quantum mortalibus
licet, gratias referamus? Idq; quò effi-
caciùs, & apud Patrem æternum gra-
tiosius fiat, additur sollemnis precatio-
num Ecclesiasticarum clausula, *Per*
Christum Dominum nostrum. Quod
enim de satisfactionibus nostris pœni-
tentiæq; fructibus verissimè dixit Tri-
dentinum: *eos ex Christo vim habere:*
ab illo offerri Patri: & per illum acce-
ptari à Patre. Idem de actionibus gra-
tiarum cæterarumq; virtutum actibus
pari iure dici debet. Vnde etiam illud
apud vitæ spiritualis Magistros passim
inue-

a Ierem. 31. b Ephes. 1.

inuenitur consilium: vt benè, cœloque dignè operaturi, opus nostrum haud solitarium, vt à nobis tantum proficiscitur, sed *in vnione*, vt loquuntur, meritorum Christi, siue vt cum ijs coniunctum, Patri offeramus.

Ac meritò sanè mortales id facimus: cum etiam Angeli suis laudibus, alijsque religiosis actibus, gratiam apud DEVM conciliaturi, ad Christum Dominum recurrant: per ipsum diuinam laudent Maiestatem, *adorent*, cum *tremore* reuereantur, & communi lætitia *concelebrent*. Id autem faciunt Angeli prorsus omnes, infimi, medij, supremi: hi per *Seraphim*, qui in primâ cœlestium Spirituum hierarchiâ primum ducunt chorum: illi per *Potestates*, *Dominationes*, *Vir- tutes*: infimi denique simplici *Angelorum* & *Cœlicolarum* nomine denotantur. Etsi verò omnes clarâ DEI visione beati existant: nam etiam de infimis, qui ad hominum custodiam de-

deputantur, à Christo dictum, *Semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est*: *Beatorum* tamen nomen per excellentiam Seraphinis tribuitur, quia hi uti naturâ, ita & gratiæ donis, ac imprimis beatificâ visione & amore cæteris præstant.

Cæterùm id Angelorum purissimis animis *DEVM* laudantium venerantiumque exemplum, non ad simplicem tantùm imitationem, sed plura etiam pietatis incentiua Sacerdoti deseruit. Atque imprimis ad digniùs sentiendum de Maiestate diuinâ: quæ tanta sit, ut beatorum Spirituum myriades, quorum singuli orbis terrarum Reges omnes & Imperatores, tum gratiâ animiq; ornamentis, tum potentiâ & dignitate exuperant, *contremiscant & paneant ad nutum eius* b. Quid ergo nos facere conueniet terræ vermiculos, vel potius *puluerem cineremque*, qualem se coram Deo ille multarum gentium Patriar-

a *Matth. 18.* b *Iob 26.*

triarcha & reputabat? Poterit præterea Sacerdos ex Seraphicæ charitatis affectu tantam gloriam Deo gratulari, & eo ipso gaudere, quod cum homines parum admodum possimus, à tam nobilibus naturis totâ virium contentione laudetur. Quin etiam excitare poterit zelum in perduelles Angelos, qui suas partes in D E O laudando colendoq; deserentes, in peccatum & inferos se præcipitarunt, vbi sanctum eius nomen blasphemant & contemnunt: ac simul toto ferri conatu ad illas partes supplendas, eorumq; hic in diuinis laudibus occupandum locum, quorum ruinas per se aliquando in cœlesti Ierusalem instaurandas confidit. Ne tamen temerè in cœlestium choros se ingerat, veniam ac facultatem precatur supplicibus hisce verbis: *Cum quibus & nostras voces ut admitti inbeas, deprecamur, supplici confessione dicentes.*

a Gen. 18.

§. III.

§. III.

*De extrema parte Præfationis, videlicet
de hymno triumphali,*

SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS.

TRiumphalis vocatur hic hymnus
in Liturgijs SS. Iacobi & Marci:
quia duplicem celebrat triumphum,
vnum cœlestem, terrenum alterum.
Primus in illis continetur verbis, quæ
ob deuictam obstinationem perfidi-
amq; Iudaicam diuinæ Maiestati accla-
marunt Seraphini apud Isaiam a: *San-
ctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus
exercituum,* (in Missa retinetur ex He-
bræo vox synonyma Sabaoth) *plena est
omnis terra gloriâ eius.* Alter in sequen-
tibus, quæ Christo Hierosolymam in-
gredienti tanquam Dauidis filio & Mes-
siæ accinebant turbæ b: *Hosanna filio
David, benedictus qui venit in nomine
Domini: hosanna in altissimis.* Quibus
ex

a Isa. 6. b Matth. 21.

ex Scripturâ petitis, vnum alterumve
verbum Ecclesia adiecit.

In primâ hymni parte *Sancti* nomen
ter repetitum, Personarum quidem tri-
nitatem designat, quemadmodum &
illa vox, *Dominus Deus*, in singulari nu-
mero prolata, diuinæ essentiae vnita-
tem: quæ tamen adduntur de gloriâ
Domini implente terram, & quæ apud
Isaiam præcedunt de Domino sedente
in throno, ac verisimiliter gerente effi-
giem hominis, peculiariter ad Verbi In-
carnationem referuntur. Vnde D. Cy-
rillus a alijsq; existimant, hîc ab Isaiâ vi-
sum esse Christum sedentem ad dexte-
ram Patris: quod congruit cum Ioan-
nis 12. vbi dicitur Isaias eo loco vidisse
gloriam eius, scilicet Christi, & *locutus*
esse de eo. nec desunt, qui ingeniosè ob-
feruent, idcirco hîc apparuisse Seraphim
& alis extremis complicatis medias ex-
plicasse, vt Crucis efformarent figuram:
eoq; signo insinuarunt, tantæ Maiestati

Cru-

a Cyrill. Comm. in Isa.

Crucem non tam à furore Iudæorum, quàm ab amoris incendio per Seraphin adumbrato præparari.

Aptè igitur Sacerdos vtrumque illud Mysterium hì ante oculos habebit, vt pote non præsentis tantùm Sacrificij, sed totius Christianæ religionis fundamentum. Vtq; tantò digniùs diuinum illud trisagion concinat, illud D. Chrysostomi a sibi dictum existimet: *Vnà cum Seraphin canis? Vnà cum Seraphin sta, cum illis alas extende, cum illis regium thronum circumda.* Stet itaque erecto ad Dei laudes animo, constans in eius obsequio, non cadat cum Lucifero, extendat in crucem binas amoris alas, tam corde, quàm corpore crucis mortificationem amplectendo, vt dicere possit cum Apostolo, *Christo confixus sum Cruci*: canat quasi in eodem cum Seraphinis teatro constitutus ante thronum Dei: nulla enim compositio loci, ad omnem deuotionem efficacior.

a Hom. in Seraphin.

Materia autem carminis est Dei Sanctitas & Maiestas, illa infinita & per essentiam Sanctitas, à qua tanquam primo fonte omnis alia sanctitas derivatur: illa tremenda Maiestas, cui omnes exercitus seruiunt; siue mortalium ad Iudaicam perfidiam excindendam armatorum: siue immortalium, ex quibus *a millia millium ministrant ei, & decies millies centena millia assistunt ei.* Id superest, vt Sacerdos, qui tam sancto Numini ministrat, vitæ quoque sanctitatem sectetur, iuxta illud Leuitici. b: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.*

Quod attinet ad alteram hymni partem, Sacerdos, qui prius accesserat ad Ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem caelestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in caelis: iam hîc se confert ad terrestrem Ierusalem, miscetq; se ad turbæ plurimæ He-

a Dan. 4. b Leuit. 11. c Hebr. 12.
d Matth. 22.

San- bræorum antecedentium & sequenti-
 ef- um Christum, vt ex cælo simul terraq;
 pri- discat, quæ vertat in laudem Dei. Hic
 ua- autem audit, & ad præsens epinicion
 nes accommodat Hebræam voculam, O-
 ad *sanna*: de cuius significatione cum
 ar- haud parua sit controuersia, verisimi-
 bus lior sententia obtinet, eam fuisse sol-
 cies lemnem formulam gratulantium, &
 su- fausta acclamantium, qualis apud nos
 Nu- est, *Iô triumphæ, viuat Rex, bene sit*
 ita- *Principi*. Hic enim sensus & Hebrææ
 an- deriuationi conuenit, & turbarum tri-
 umphalem in modum Christum vt Re-
 par- gem excipientium affectui. Quare &
 at c nos vocem illam ingeminantes, ex in-
 tem timo corde Regi omnium, Dominoq;
 age- applaudamus & congratulemur, bo-
 mi- naq; omnia imprecemur. Obuersari
 elis: tunc animo poterunt acclamationes A-
 eru- pocalypticæ a: *Benedictio, & claritas,*
 He- *& sapientia, & gratiarum actio, honor,*
 æo- *& virtus, & fortitudo Deo nostro in sæ-*
 c. 12. *D cula*

a Apocal. 7.

*cula seculorum: vel illa breuissima: Vi-
uat IESVS*, quam velut tesseram,
in corde, ore, scriptis semper habuit
vir sanctissimus Franciscus Salesius Epi-
scopus Geneuensis, qui piè scriptis san-
ctèq; gestis id consecutus, vt nulla æ-
tas de ipsius laude, beataq; memoria
conticescat.

Ne tamen hîc fortè zelus prudentiâ
destituatur, annotari breuiter potest,
bona, quæ Regi nostro gratulamur vel
imprecamur, aut esse interna & iam
possessa, aut externa & possidenda.
Hoc autem ad rem præsentem est dis-
crimen, quod ipsi de bonis internis,
iamq; possessis gratulari tantùm possi-
mus, exprimendo gaudium, quod de
illis haurimus. Nisi fortè addamus im-
precationem inefficacem; adeo tamen
sinceram, vt si à nobis ea bona pende-
rent, illa ipsi propria, imò & sempiter-
na facere vellemus. Sed bona externa &
possidenda possumus (quantum est in
nobis) efficaciter desiderare, optando

vt

vt omnes mortales DEVM Christumq;
cognoscant, reuereantur & ament, idq;
pro virili nostrâ procurando & pro-
mouendo.

C A P - V T III.

*De parte Canonis præcedente
Consecrationem.*

PRæfationem excipit illa pars Mis-
sæ, quæ communiter vocatur
Canon, quasi præfixita fixaque re-
gula ab omnibus in celebratione hu-
ius diuini Sacrificij obseruanda. Con-
stat autem, vt testatur Tridentinum,
*cum ex ipsis Domini verbis, tum ex
Apostolorum traditionibus, ac sancto-
rum quoque Pontificum institutioni-
bus.* In quibus quàm grauitè & de-
liberatè processerint, vel inde colligi
potest, quod paucula verba à quibus-
dam Pontificibus Canoni inserta, qua-
si totidem oracula ad perpetuam me-